

РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, професора
Волобуєвої Олени Олексіївни на дисертацію
Письменської Оксани Вікторівни
«Розбещення неповнолітніх: склад злочину
та кримінально-правові засоби реагування»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження. Актуальність кваліфікаційної наукової праці «Розбещення неповнолітніх: склад злочину та кримінально-правові засоби реагування» на сучасному етапі розвитку суспільства та правової системи України є беззаперечно високою та зумовлена низкою взаємопов'язаних факторів. Насамперед, це пов'язано зі зростанням рівня сексуальних правопорушень проти дітей, що становить загрозу національній безпеці, моральному здоров'ю нації та повноцінному розвитку молодого покоління. Статистичні дані органів правопорядку свідчать про тривожну тенденцію збільшення кількості зареєстрованих випадків розбещення неповнолітніх навіть попри умови війни. Своєю чергою, відповідна проблематика потребує глибокого наукового осмислення з подальшим розробленням ефективних кримінально-правових механізмів протидії розгляданому явищу.

У контексті євроінтеграційних прагнень України особливої значущості набуває гармонізація національного кримінального законодавства зі стандартами Європейського Союзу у сфері захисту прав дитини. Аналіз положень міжнародних конвенцій, директив та рекомендацій щодо протидії сексуальному насильству над дітьми є необхідним для вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, зокрема, щодо визначення складу злочину розбещення неповнолітніх та встановлення адекватних кримінально-правових санкцій.

Крім того, динамічний розвиток інформаційних технологій та мережі Інтернет певною мірою сприяє вчиненню кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх. Феномени кібергрумінгу, онлайн-розбещення та поширення дитячої порнографії стають дедалі поширенішими, що зумовлює необхідність дослідження специфіки вчинення розбещення неповнолітніх у кіберпросторі та встановлення ефективних кримінально-правових засобів реагування на такі кримінальні правопорушення.

Наявність дискусійних питань у доктрині кримінального права щодо визначення об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину розбещення неповнолітніх, розмежування його зі суміжними злочинами, а також ефективності застосування наявних кримінально-правових засобів реагування на цей вид злочинності також підкреслює актуальність обраної теми. Недостатня чіткість окремих законодавчих положень може призводити до

проблем у правозастосовній практиці, зокрема, при кваліфікації діянь та призначенні покарань.

Отже, комплексний аналіз складу злочину розбещення неповнолітніх та кримінально-правових засобів реагування на нього є нагальною потребою сьогодення. Результати такого дослідження матимуть не лише теоретичне значення для розвитку науки кримінального права, але й практичну цінність для правотворчої та правозастосовної діяльності, спрямованої на забезпечення належного рівня захисту прав та законних інтересів неповнолітніх від кримінально протиправних посягань. Поглиблене вивчення цієї проблематики сприятиме формуванню більш ефективної кримінально-правової політики у сфері захисту дітей та зміцненню правопорядку в державі.

Характеристика основних положень роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У чотирьох основних частинах дисертаційної роботи комплексно досліджено склад злочину розбещення неповнолітніх та кримінально-правові засоби реагування на осіб, які його вчинили. У дисертації розв'язується наукове завдання, яке полягає в розробленні теоретико-прикладних засад кримінально-правового реагування на вчинення розбещення неповнолітніх як злочину, передбаченого ст. 156 КК України, формулюванні на цій основі пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України, розробленні рекомендацій з підвищення ефективності практики його застосування.

Логічно структурований текст дає змогу констатувати належну кореляцію змісту тексту з узагальненням наукових здобутків у висновках та демонструє ґрунтовне розуміння авторкою проблематики предмету дослідження. Архітектоніка будови тексту дисертаційної роботи Оксани Вікторівни Письменської здебільшого перебуває в релевантному зв'язку з метою роботи, поставленими завданнями та отриманими висновками.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та повною мірою відображає основні положення дослідження. Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р. Тема дисертаційного дослідження обрана в межах Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326. Тема дисертації затверджена Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол від 03 серпня 2023 року № 20).

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 150 судових вироків (за 2018 – 2024 рр.), постановлених у справах про вчинення розбещення неповнолітніх, статистичні та аналітичні дані Верховного Суду, Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України.

Мета дисертаційної роботи визначена як розроблення теоретико-прикладних засад кримінально-правового реагування на вчинення розбещення неповнолітніх як злочин, передбачений ст. 156 КК України, формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України й розробленні рекомендацій з підвищення ефективності практики його застосування. Для реалізації поставленої мети авторка визначила перелік завдань, які було успішно розв'язано під час виконання дослідження.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань під час аналізу предмета дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, моделювання, системний аналіз, юридичний (догматичний), соціологічний.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексних досліджень розбещення неповнолітніх як складу злочину та засобів кримінально-правового реагування щодо осіб, які його вчиняють.

Зокрема, варто погодитись із думкою авторки, що вольові ознаки умислу суб'єктивної сторони розбещення неповнолітніх, характеризуються передбаченням настання істотної шкоди для нормального статевого (сексуального) розвитку неповнолітніх осіб, а так само бажанням настання цієї шкоди, і ці ознаки потребують встановлення у кожному кримінальному провадженні за ст. 156 КК України.

Заслуговує на схвалення і підтримку думка про те, що діяння, ознаки якого містить ст. 156-1 КК України, слід розглядати як первинний етап – готування до розбещення неповнолітніх, а отже, утворення сукупності цих кримінальних правопорушень виключається.

Імпонує положення про те, що суб'єктом розбещення неповнолітніх є особа, яка досягла віку повноліття, тобто підвищений вік розглядається як додаткова спеціальна ознака, що може визначати суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 156 КК України.

Окремої уваги вартують пропозиції, спрямовані на вдосконалення практики застосування ст. 156 КК України. З-поміж іншого йдеться про висловлену позицію, згідно з якою вчинення розпусних дій стосовно малолітньої особи інкримінується як у разі, коли він достовірно знав або припускав, що вчинює розпусні дії з малолітньою особою, так і у разі, коли він міг і повинен це усвідомлювати, а так само наукове положення, відповідно до якого особа, яка вчинила розпусні дії щодо неповнолітнього або неповнолітньої, будучи впевненою, що потерпіла особа не досягла чотирнадцяти років, підлягає відповідальності за закінчений замах на вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувачки. Основні положення та результати дисертації викладено у трьох

наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, та трьох тезах доповідей, підготовлених для науково-практичних заходів.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їх змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Дотримання принципів академічної доброчесності оцінювалося, з огляду на сутність таких принципів та підходів до розуміння основних різновидів академічного плагіату, викладених в Листі Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» від 23 жовтня 2018 року № 1/9-650.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення можуть бути використані у:

- *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення правового регулювання кримінально-правової протидії розбещенню неповнолітніх;

- *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності практики застосування кримінального законодавства України про відповідальність за розбещення неповнолітніх;

- *науково-дослідній діяльності* – для подальших теоретичних досліджень відповідальності за розбещення неповнолітніх за кримінальним правом України (акт впровадження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 14 березня 2025 року);

- *освітньому процесі* – у межах викладання дисципліни «Кримінальне право», підготовки навчально-методичних матеріалів: підручників, навчальних посібників тощо (акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 14 березня 2025 року).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи. Незважаючи на загальне позитивне враження від роботи дисертантки, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення, які мають бути уточнені під час захисту або враховані у подальших наукових працях:

1. Серед обраних у дисертаційному дослідженні методів наукового пізнання недостатньо представлений порівняльно-правовий (компаративний) метод, який традиційно вважається одним із ключових у сфері правознавства, особливо під час аналізу кримінально-правових явищ. Його відсутність або лише поверхове застосування, на наш погляд, дещо звужує можливості повноцінного дослідження проблематики розбещення неповнолітніх у порівняльному контексті. Використання компаративного підходу дозволило б здійснити ґрунтовний аналіз європейських стандартів та моделей протидії аналізованому злочину, виявити спільні тенденції, а також визначити елементи зарубіжного досвіду, що заслуговують на імплементацію в українську правозастосовну практику.

2. У дисертаційному дослідженні авторка слушно, але разом з тим фрагментарно, звертається до Лансаротської конвенції, розглядаючи її

переважно крізь призму тлумачення ст. 156 КК України. Водночас міжнародно-правовий зміст поняття «розбещення неповнолітніх», визначений у положеннях Лансаротської конвенції, має значно вужчий обсяг порівняно з вітчизняним підходом, закріпленим у чинній редакції ст. 156 КК України. Така відмінність у підходах не може залишатися поза увагою, особливо в контексті завдань, які полягають у гармонізації вітчизняного кримінального законодавства з європейськими стандартами у сфері захисту прав дитини. На жаль, дисертаційна робота не містить належного аналізу цих розбіжностей, що знижує потенціал дослідження як джерела для формулювання обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правового регулювання. Урахування зазначеного аспекту дозволило б більш точно окреслити межі караності розпусних дій, що становлять суспільну небезпеку, а також сприяло б утвердженню однакових підходів до правозастосування у сфері протидії сексуальним посяганням проти дітей, зважаючи на міжнародно-правові зобов'язання України.

3. У дисертаційному дослідженні здобувачка пропонує до переліку кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 156 КК України, включити таку ознаку, як вчинення розбещення неповнолітніх групою осіб, уточнюючи, що йдеться саме про групу осіб без попередньої змови. Така позиція аргументується насамперед підвищеним рівнем небезпеки для потерпілих, що зумовлений злагодженими діями кількох правопорушників, навіть у разі відсутності між ними заздалегідь сформованого умислу. Однак висловлена ідея викликає певні запитання з точки зору теорії кримінального права, яка містить сталі вимоги до ознак, що використовуються для диференціації кримінальної відповідальності.

Як відомо, для визнання певної обставини кваліфікуючою ознакою необхідна її поєднана узгодженість з двома ключовими критеріями: по-перше, вона має відображати підвищену суспільну небезпеку діяння; по-друге, вона має бути нетиповою, тобто не становити загальної закономірності у межах відповідного складу злочину.

У цьому контексті було б важливо з'ясувати, чи справді участь групи осіб без попередньої змови у розбещенні неповнолітніх є на практиці досить поширеним і водночас нестандартним явищем. Особливої ваги це питання набуває у світлі динаміки судової практики останніх років (2021-2025), яка заслуговує на ґрунтовний аналіз. Без такої аналітичної бази складно оцінити, наскільки запропонована ознака відповідає доктринальним засадам побудови кваліфікованих складів злочинів і чи не ризикує вона втратити практичну релевантність через надмірну загальність або формалізм.

Проте наведені зауваження та пропозиції, здебільшого, носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Оксани Вікторівни Письменської.

Загальний висновок. Представлена дисертаційна робота Оксани Вікторівни Письменської «Розбещення неповнолітніх: склад злочину та кримінально-правові засоби реагування» є завершеною роботою, сформульовані у ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які

мають теоретичне і практичне значення для наук кримінального права та кримінології.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Письменська Оксана Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**проректор Донецького державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
професор**

Олена ВОЛОБУЄВА

Підпис Волобуєвої Олени Олексіївни засвідчую

**Т.в.о. начальника
відділу документування
службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ